

Дещо погіршилася ситуація з порушеннями правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Було обліковано 6870 (+3,1 %), але число таких злочинів, що спричинили смерть потерпілого, скоротилося та становило 1347 (-1,8 %).

Зросла кількість основних показників організованої злочинності: організованих груп та злочинних організацій (ОГ та ЗО) до 326 (+20,7 %); осіб, що скоїли злочини у складі ОГ та ЗО – до 1408 (+7,1 %).

Показники роботи по розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень дещо погіршилися. Чисельність правопорушень, облікованих у звітному періоді, в ході провадження за якими особі повідомлено про підозру, становила 129398 (-1,0 %), але їх частка серед загальної кількості кримінальних правопорушень, облікованих протягом аналізованого періоду, зросла до 41,4 %. Чисельність кримінальних правопорушень з числа облікованих у звітному періоді, провадження за якими закінчено розслідуванням (скеровано до суду та закрито за п. 5 та п. 7 ст. 284 КПК) становила 115000 (-4,1 %), а відсоток таких діянь серед всіх облікованих в розглядуваному періоді підвищився до 36,8 % (9 міс. 2019 р.: 32,9 %).

Кучменко С. В.,

науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності навчально-
наукового інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ТА УЧАСНИКІВ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНАМИ УКРАЇНИ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Досліджуючи проблематику створення та діяльності на тимчасово окупованих територіях України не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, ми дійшли висновку, що одним з найбільш дієвих механізмів протидії вищевказаному явищу на загальносоціальному рівні є реалізація заходів щодо осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України та осіб-учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Подібного роду заходи та програми на нашу думку є одними із найголовніших та найбільш затребуваних в умовах сьогодення з урахуванням специфіки проведення Операції об'єднаних сил. Так, наприклад, досить часто на просторах інтернет-ресурсів та інших засобів масової інформації можна зустріти твердження, що так звані «звільнені території» (райони Донецької та Луганської областей, які Україна повернула під свій контроль), стануть «вітриною України».

Частково ці твердження виправдані: у випадку, наприклад, з м. Слов'янськ, в якому зараз доволі активно створюються та розширюються структури громадянського суспільства, та до якого є підвищений інтерес у зв'язку з його емблематичністю в контексті подій 2014–2015 років; або коли йдеться про механічне порівняння територій, окупованих незаконними збройними формуваннями, та районів Донбасу, підконтрольних Україні [1]. Втім є й інша сторона медалі, адже позитивізм відносно роботи державних органів та громадських й суспільних об'єднань на деокупованих територіях дещо спотворюється через випадки безкарності щодо тих, хто вчиняв злочини як під час окупації регіону незаконними збройними формуваннями, так і вже під контролем України. Саме тому надзвичайно важливе значення має забезпечення реалізації принципу невідворотності відповідальності, який, як вдало зазначають О.М. Бандурка та О.М. Литвинов – має стати найважливішим завданням державних органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю [2, с. 96–97]. Реалізація на практиці вказаного принципу позитивно позначиться на соціальному кліматі в суспільстві, консолідує ключові структури, задіяні в боротьбі зі злочинністю, у досягненні системної, скоординованої діяльності [3, с. 225].

Всі ці випадки мають місце знову ж таки через недосконалість наявних у держави заходів та засобів загальносоціального запобігання щодо створення та діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Частково, на наш погляд, дану ситуацію можна пояснити відсутністю у минулому України досвіду боротьби з подібного роду злочинними об'єднаннями, адже фактично наша держава стикнулася із таким явищем у зв'язку з розпочатою збройною агресією зі сторони сусідньої держави, яка, за словами політиків переросла у «гібридну» неоголошену війну проти України. Питання надзвичайно складне, і як показує досвід останніх декількох років не лише для держави загалом, але й для світу зокрема, адже переговори щодо врегулювання ситуації на Донбасі та на території АР Крим, що є тимчасово окупованими, тривають вже понад 5 років, а консенсус не знайдено і досі.

Тому в даному напрямку пріоритетним вбачається усестороннє проведення виховної роботи, роз'яснювальної роботи серед населення, зокрема активна робота повинна проводитись з громадянами, котрі проживають поруч або на лінії розмежування, а також із населенням звільнених від окупації територій. Окрім того, роз'яснювальна робота повинна активно проводитись із громадянами, які перетинають кордон між тимчасово окупованими територіями та територією підконтрольною Україні. Не секрет, що значна кількість громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях, на постійній основі перетинають так звану лінію розмежування і прямують на підконтрольні Україні території з метою отримати соціальні виплати, пенсії, маючи на меті покупку товарів, речей тощо. Не поодинокими нажаль є і випадки, коли такі громадяни намагаються перевезти зброю,

боєприпаси, інші заборонені речі. Про мету таких перевезень залишається здогадуватись, але ситуація набула досить загостреного характеру. Як справедливо зауважує А. А. Вознюк, дії щодо здобуття зброї частково можна розглядати як крайню необхідність, якщо було дотримано умови застосування цієї обставини, що виключає злочинність діяння. Однак варто враховувати, що після завершення цих дій зброєю необхідно здати до правоохоронних органів, інакше вони можуть бути кваліфіковані як злочин. Дослідник зазначає, що особливої уваги потребує питання щодо кримінально-правового впливу на учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, які вчиняють злочини проти інтересів України. Відповідно до КК України, до таких суб'єктів злочину слід застосовувати заходи кримінальної відповідальності – офіційний осуд, покарання та судимість [4, с. 44–45].

Саме тому із громадянами, коло яких ми окреслили вище, працівниками правоохоронних органів, Збройних сил України, громадських та суспільних організацій необхідно на постійній основі проводити виховну та профілактичну роботу, роз'яснювати громадянам про правила поводження зі зброєю та боєприпасами, у випадках виявлення останніх; вести роз'яснювальну роботу щодо відповідальності, у тому числі кримінальної за вчинення злочинів (мається на увазі робота відповідно до найбільш поширених злочинних явищ на конкретних територіях, в тому числі відносно створення та участі у діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань); закликати до повідомлення останніми фактів вчинення злочинів, якщо вони стали випадковими свідками чи учасниками такого протиправного діяння; заклики про повідомлення про вчинені злочини. Водночас, у певних випадках, коли такі особи все ж будуть виявлені, за наявності позитивної післязлочинної поведінки до них можна застосовувати кримінально-правове заохочення у формі звільнення від кримінальної відповідальності чи пом'якшення покарання під час призначення [4, с. 44–45].

Вважаємо за необхідне також вести роз'яснювальну та профілактичну роботу і серед учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Це є також корисно, адже застосування до учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань будь-якого виду кримінально-правового заохочення має бути корисним для держави та її громадян, передбачати надання необхідної інформації чи вчинення певних дій, що не лише свідчать про виправлення поведінки особистості, а й протидіють злочинності загалом. До таких учасників за наявності відповідних підстав доцільно застосувати поліграф із метою виявлення їх справжніх намірів, підтвердження чи спростування реальності їх позитивної післязлочинної поведінки [4, с. 45].

Дану роботу не слід недооцінювати, адже як справедливо зазначає Т. Магомедов, слід розуміти те величезне значення, яке має

попередження злочинів в цілому, адже саме попередження злочинів дозволяє не допускати масової кримінальної поведінки з усіма її негативними наслідками (відривом злочинців від ціннісно-нормативної системи суспільства і держави; розривом соціально-корисних зв'язків при суворій ізоляції від суспільства; витратою величезних коштів держави на боротьбу зі злочинністю; притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності; охорону і відшкодування шкоди потерпілим і т.д.) [5, с. 137–138].

Список використаних джерел

1. Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя, права на свободу та особисту недоторканість, свободу від тортур, вчинених у зоні АТО: недолки роботи слідчих органів та рекомендації правозахисників. У пошуках справедливості. URL: https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Spravedlivist_CCL_MF_Weblow-1.pdf.

2. Бандурка О.М. Принцип невідворотності відповідальності як основа системи протидії злочинності. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22.05.2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 96–97.

3. Литвинов О. М. Протидія злочинності як соціальний феномен. *Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 23 травня 2014 р.). Том I. Харків: ХНУВС, 2014. С. 221–226.

4. Вознюк А.А. Актуальні проблеми кримінально-правового впливу на учасників не передбачених законами України воєнізованих або збройних формувань. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С.40–49.

5. Магомедов Т. Уголовно-правовые и криминологические проблемы незаконный вооруженный формирования (по материалам Республики Дагестан): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Махачкала, 2005. 183 с.

Ландіна А. В.,

старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ

Спеціальний суб'єкт злочину – це особа, що вчинює злочин, і характеризується певними якостями (вміннями, навичками, фізичними чи психологічно-психічними), що вирізняють її із сукупності загальних суб'єктів злочину. Спеціальним суб'єкт визнається з тієї